

มงคลคติในตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา 28 กรกฎาคม 2567

ธัญพงศ์ สารรัตน์¹, ธนพล บึงแก้ว², เอนก ศรีภพ³,
ธีรพัฒน์ ผงกุล⁴ และ ญัฐพล กุลสุวรรณ⁵

Received : 2 October 2024

Revised : 17 December 2024

Accepted : 25 December 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาถึงมงคลคติในตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติ พระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา 28 กรกฎาคม 2567 ผ่านการศึกษาด้านความหมายและองค์ประกอบมงคลของตราสัญลักษณ์ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสารที่เกี่ยวข้องประเภทต่างๆ ผลการศึกษาพบว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รัฐบาลจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 28 กรกฎาคม 2567 โดยมีนายวิริยะ ขอบกัตถัญญ เป็นผู้ออกแบบตราสัญลักษณ์ และคณะกรรมการฝ่ายพิธีการจัดงานเห็นชอบให้มีการเผยแพร่ตราสัญลักษณ์พระราชพิธีดังกล่าว ซึ่งเป็นตราสัญลักษณ์ที่อุดมไปด้วยความหมายที่เกี่ยวกับพระเกียรติยศแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รวมทั้งมงคลคติหลายประการที่สะท้อนถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์อย่างเป็นรูปธรรมและสง่างามยิ่ง และเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ และส่งเสริมสถานภาพในองค์พระมหากษัตริย์ไทย

คำสำคัญ : ตราสัญลักษณ์พระราชพิธี, ความเชื่อมงคล, พระเกียรติยศขององค์พระมหากษัตริย์

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

² นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

³ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

⁴ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

⁵ นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Auspicious principles in the royal emblem of the 72nd birthday anniversary ceremony on 28 July 2024

Thanyapong Sararat¹, Thanapon Pongkaew², Anek Sriphop³,
Teerapat Pongkula⁴ and Nuttapoll Gunsuwan⁵

Abstract

This article studies the auspicious concepts in the logo of the 72nd Birthday Anniversary Celebration on 28 July 2024 through a study of the meaning and auspicious elements of the logo, using qualitative data analysis from various types of related documents. The results of the study found that His Majesty King Maha Vajiralongkorn Bodindradebayavarangkun, Rama X, graciously ordered the government to organize a celebration to honor His Majesty the King on the occasion of His Majesty's 6th Cycle Birthday Anniversary on 28 July 2024, with Mr. Wiriya Chobkatanya as the designer of the logo. And the organizing committee agreed to publish the royal ceremony emblem, which is a symbol full of meanings related to the honor of His Majesty the King, including many auspicious beliefs that reflect the beliefs about the King in a concrete and elegant way. It was created to honor the monarchy and promote the status of the Thai King.

Keywords: Royal ceremony emblem, auspicious beliefs, honor of the King

---

¹ Lecturer, Social Studies Program, Sisaket Rajabhat University

² Student, Social Studies Program, Sisaket Rajabhat University

³ Student, Social Studies Program, Sisaket Rajabhat University

⁴ Student, Social Studies Program, Sisaket Rajabhat University

⁵ Student, Social Studies Program, Sisaket Rajabhat University

บทนำ

สัญลักษณ์ หรือ ตราสัญลักษณ์ หมายถึง ลักษณะของสิ่งใดๆ ที่กำหนดนิยามขึ้นมาเองให้ใช้ความหมายแทนอีกสิ่งหนึ่งที่มีผลด้านการรับรู้ ความคิด หรือทัศนคติ (กรมศิลปากร, 2550) หรือถ้าจะกล่าวให้ลึกลงไปอีก สัญลักษณ์จึงมีความหมายรวมถึงวัตถุ อักษร รูปร่าง หรือสีสันทัน ซึ่งใช้ในการสื่อความหมายหรือสื่อแนวความคิดให้มนุษย์เข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน อาจจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ในเชิงปรัชญา (ศิริพงษ์ จารุรัตน์มงคล, 2562) แต่ในที่นี้คือตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติ ที่ไม่ได้บ่งบอกให้กระทำการใดสิ่งหนึ่ง แต่เป็นสิ่งที่กระตุ้นความคิดและทัศนคติที่พึงมีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ต่อประเทศชาติ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แนวประเพณี (ทองเจือ เขียดทอง, 2548) ทั้งนี้ตราสัญลักษณ์นี้ไม่เพียงแต่สื่อถึงองค์พระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่ยังสะท้อนความเชื่อทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และช่วยเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติไทย ซึ่งทำให้เกิดความภาคภูมิใจและความศรัทธาในสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้งด้วยเช่นกัน

รูปภาพที่ 1 ตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา 28 กรกฎาคม 2567

ที่มา : สำนักนายกรัฐมนตรี

เนื่องในโอกาสกษัตริย์สมัยที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา หรือ 6 รอบ ในวันอาทิตย์ที่ 28 กรกฎาคม พุทธศักราช 2567 นั้น คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา เห็นชอบให้มีการจัดทำตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา 28 กรกฎาคม 2567 โดยมี นายวิริยะ ชอบกตัญญู เป็นผู้ออกแบบ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์เนื่องในมหามงคลวโรกาสการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา ดังกล่าว

ในวโรกาสที่เป็นมงคลยิ่งนี้ สำนักนายกรัฐมนตรีได้ออกประกาศเชิญชวนหน่วยงาน องค์กรทั้ง ภาครัฐบาลและภาคเอกชน รวมทั้งประชาชนทั่วไปได้ประดับตราสัญลักษณ์ตามสถานที่อาคารของหน่วยงาน และบ้านเรือนไว้ในบริเวณที่เหมาะสม เพื่อเป็นการถวายราชสักการะและแสดงความจงรักภักดีแด่องค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยให้เริ่มประดับตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา ได้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พุทธศักราช 2567 จนถึงสิ้นปีพุทธศักราช 2567 ดังที่มีปรากฏได้พบเห็นตราสัญลักษณ์พระราชพิธี มหามงคล 72 พรรษา ประดับไว้ตามสถานที่ต่างๆ อาคาร ธงตราสัญลักษณ์ โต๊ะหมู่บูชาที่หน้าส่วนราชการ เอกชน รัฐวิสาหกิจ หน้าบ้านเรือนประชาชน รวมถึงซุ้มเฉลิมพระเกียรติที่ถนนสายหลักและในชุมชนเป็นที่ แพร่หลายไปทั่วประเทศ

รูปภาพที่ 2-7 ตราสัญลักษณ์ที่ถูกเผยแพร่ตามสถานที่สาธารณะต่างๆ

ที่มา : คณะผู้เขียน

ในช่วงประมาณราว พ.ศ.2562 เป็นต้นมา หรือประมาณ 5 ปีที่ผ่านมาในรัชกาลปัจจุบัน รัฐบาลโดย สำนักนายกรัฐมนตรีได้ดำเนินการให้มีการประดับตราสัญลักษณ์เนื่องในวโรกาสสำคัญๆทั้งที่เนื่องในองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้แก่ ตราสัญลักษณ์งานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562 และ เนื่องในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง คือ ตราสัญลักษณ์พระราช พิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง 90 พรรษา 12 สิงหาคม 2565 โดยภาพรวมแล้วองค์ประกอบที่สำคัญของตราสัญลักษณ์จะแสดงด้วยภาพหรือ

พระราชสัญลักษณ์หรือรูปสัญลักษณ์ หรือพระปรมาภิไธยย่อ หรือพระนามาภิไธยย่อ ที่มีความเกี่ยวข้องกับ
วโรกาสสำคัญในปีมหามงคลหรือการเฉลิมฉลองให้ปรากฏรวมในตราสัญลักษณ์นั้นเป็นประการสำคัญ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่พบงานที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวเหล่านี้โดยตรง มีเพียงงาน
ศึกษาในเชิงรูปแบบ สัญลักษณ์ ที่สื่อแทนพระมหากษัตริย์ไทยที่ปรากฏในเงินพดด้วงและประติมากรรมต่างๆ
เช่น งานของมานิต หละปิลลา (2555) เรื่อง “การศึกษาารูปแบบ สัญลักษณ์ และความหมายในธนบัตรของ
พระมหากษัตริย์จากเงินพดด้วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 ถึง 4)” งานของธัญพงศ์ สารรัตน์
และคณะ (2566) เรื่อง “สัญลักษณ์รูปครุฑ พระพรหมทรงหงส์ พระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ และพระนาคปรก
กับการแทนพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ กรณีศึกษาภาพปูนปั้นประดับหน้าบันพระวิหาร
วัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ” ที่กล่าวถึงภาพแทนพระมหากษัตริย์ไทย
จากงานศิลปกรรมและงานช่างที่ปรากฏภายในพระอุโบสถวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองฯ
จังหวัดศรีสะเกษ เช่นเดียวกับงานศึกษาของศิริ หนูแดง (2544) เรื่อง “ตราสัญลักษณ์ในงานพระราชพิธี”
รวมถึงงานของเรวัตกร หินอ่อน (2557) เรื่อง “การใช้ตราราชการไทย พ.ศ.2394 ถึง พ.ศ.2482” ที่ใช้สัญลักษณ์
ภายในตราเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างรัฐชาติและสร้างความเข้มแข็งให้กับส่วนกลางในระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ และงานของธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ (2562) เรื่อง “มงคลคติ 10 ประการ
ในตราสัญลักษณ์งานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562” ที่กล่าวถึงความสำคัญและคติมงคลที่
ปรากฏจากตราสัญลักษณ์งานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562 ที่ผ่านมา งานของศิริพงษ์
จารุรัตน์มงคล. (2562) เรื่อง “เทคโนโลยีสัญลักษณ์นิกยุงที่สัมพันธ์กับการปกครองในวิถีพุทธของชุมชน”
และบทความจากเดียวกันคืองานของศิริพงษ์ จารุรัตน์มงคล. (2562) เรื่อง “เทคโนโลยีสัญลักษณ์นิกยุงของ
เพื่อการปกครองในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำแม่โขง” ดังกล่าวถือเป็นการที่มีการแสดงให้เห็นถึงพระเกียรติคุณและพระ
บุญญาธิการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมแสดงให้เห็นประจักษ์ในศิลปวัฒนธรรมไทย ตลอดจน
เอกลักษณ์ของชาติอย่างถูกต้อง แสดงให้เห็นประจักษ์ให้ความภาคภูมิใจที่ชาวไทยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ผู้ทรงพระปรีชาชาญยิ่ง และแสดงให้เห็นเกียรติคุณของชาติไทยที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณกาล รวมถึง
การวิเคราะห์นัยยะจากสัตว์มงคลอย่างเช่นนกยุง ที่ช่วยสะท้อนความเชื่อบางประการในสังคมและ
มีความสัมพันธ์ในเชิงการเมือง ซึ่งผู้เขียนได้อาศัยงานกลุ่มดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการนำเสนอบทความนี้

ความเป็นมาในการสร้างตราสัญลักษณ์

การสร้างสรรครูปตราสัญลักษณ์นั้นพบได้ว่า เป็นสิ่งที่ผู้คนในอดีตได้มีการคิดประดิษฐ์ขึ้นให้มี
ลักษณะเฉพาะเป็นแบบแผน จนถือได้ว่าความสามารถในการคิดประดิษฐ์ตราสัญลักษณ์ขึ้นใช้ในแต่ละสังคม
ย่อมใช้เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงความสามารถทางภูมิปัญญาของกลุ่มชน ว่าได้มีความเจริญทางด้าน
ศิลปวัฒนธรรมเกิดขึ้นในกลุ่มชนในสังคมนั้นๆ แล้ว ซึ่งจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในแถบภูมิภาคเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งประเทศในดินแดนและประเทศที่ได้รับอารยธรรมจากประเทศ
อินเดีย ในช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ถึงสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้นๆ ได้มีการค้นพบว่า ในบริเวณแหล่ง
ชุมชนโบราณตามภูมิภาคต่างๆ เหล่านั้น ได้รู้จักการสร้างรูปตราสัญลักษณ์ขึ้นแล้ว โดยสร้างขึ้นในลักษณะ

ของเงินเหรียญ ซึ่งอาจจะใช้เป็นเงินตรา หรืออาจจะใช้ในลักษณะของดวงตราศลาฤกษ์ เพื่อฝังไว้ใต้ดิน หรือบรรจุไว้บริเวณส่วนหนึ่งส่วนใดของอาคารศาสนสถานตั้งแต่เมื่อเริ่มแรกก่อสร้าง รวมทั้งอาจจะสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบกิจพิธีทางศาสนา (ธิดา สาระยา, 2532)

ลวดลายเครื่องหมายต่างๆ ที่ปรากฏบนเหรียญตรา รวมทั้งที่ปรากฏในลักษณะของตราประทับที่ทำด้วยดินเผาหรือศิลาแกะสลัก ได้สะท้อนถึงสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ ความเชื่อ และคติที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในศาสนา รูปหรือลวดลายที่มีพบได้เสมอๆ บนเหรียญรุ่นเก่าที่พบในประเทศไทย และประเทศใกล้เคียง คือ พระอาทิตย์ พระจันทร์ ปลา อังกฤษ (ขอช้าง) หม้อปทุมฉลุหรือปทุมกลศ (หม้อน้ำ) สังข์ จักร วัชระ (สายฟ้า) ช้าง วั ลดา (เถาไม้เลื้อย) ศรีวิเศษ (อาจเป็นรูปแทนพานหรือขนบนหน้าอกของพระนารายณ์) สวัสดิเกะ (เครื่องหมายแบบหนึ่งในลายมงคล 108) ทัมรุ (แท่นหรือบัลลังก์) รูปคลื่นน้ำ และอักษรสันสกฤตโบราณ เป็นต้น ถึงแม้ว่าไม่อาจจะทราบได้อย่างแน่ชัดว่าการใช้ตราสัญลักษณ์ในอดีตนั้นเพื่อจุดประสงค์ใด แต่ก็อาจพิจารณาได้ว่า ลวดลายของตราสัญลักษณ์เหล่านั้น น่าจะเป็นต้นเค้าที่ทำให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ลวดลายในลักษณะของตราสัญลักษณ์ของผู้คนรุ่นหลังๆ สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน (ธิดา สาระยา, 2536)

วัฒนธรรมการใช้ตราสัญลักษณ์ที่มีปรากฏในประเทศไทย สันนิษฐานว่าเริ่มมีใช้จากชนชั้นหรือสถาบันระดับสูงของประเทศ คือ พระมหากษัตริย์ โดยเรียกว่า พระราชลัญจกรหรือพระตรา เพื่อใช้ตีหรือประทับบนเอกสาร ด้วยให้มีความหมายว่าเป็นตราแทนบุคคล หรือคณะบุคคล หรือประเทศชาติ และยังใช้แทนการลงชื่อ จากนั้นจึงขยายวงออกไปสู่พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้านาย และขุนนางที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ราชการ ซึ่งบางรายอาจได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากองค์พระมหากษัตริย์พระราชทานตราสัญลักษณ์ประจำตนหรือพระราชลัญจกรให้ใช้เป็นตราประจำตัว

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ตรัสถึงหลักการออกแบบตราสัญลักษณ์ประจำองค์พระมหากษัตริย์หรือประจำพระราชวงศ์ที่มีใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่แรกเริ่มนั้นว่า “ตราสัญลักษณ์ที่ใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นเครื่องหมายประจำแผ่นดิน โดยทำขึ้นในรูปของเงินตราที่ใช้กันอยู่ในสมัยอยุธยาที่เรียกว่าเงินพดด้วง คือเงินที่มีรูปสัณฐานกลม ลวดลายที่ปรากฏบนเงินพดด้วงสมัยอยุธยา น่าจะเป็นต้นแบบในการคิดประดิษฐ์ลวดลายพระราชลัญจกรประจำองค์พระมหากษัตริย์ในทุกราชวงศ์ ทุกรัชกาล ในเวลาต่อๆ มา องค์ประกอบที่สำคัญของเงินพดด้วงเหล่านั้นคือ มีการประทับหรือสลักตราสัญลักษณ์ที่สำคัญอยู่สองดวง ดวงหนึ่งเป็นรูปวงจักร ซึ่งน่าจะหมายถึงกรุงศรีอยุธยา ด้วยต้องการสื่อความหมายว่า กรุงศรีอยุธยาเป็นที่สถิตของสมเด็จพระรามาธิบดีหรือองค์พระนารายณ์ผู้มีจักรเป็นทวูปโภคประจำพระองค์อีกดวงหนึ่งมีรูปร่างต่างๆ กันไป เช่น รูปช้าง กิณี ราชวัตร กระต่าย ดอกบัว พุ่มดอกไม้ พุ่มข้าวบิณฑ์ หางหงส์ ครุฑ รวมทั้งรูปสังข์และตรี ซึ่งอาจเป็นตราประจำรัชกาลหนึ่งรัชกาลใดหรือไม่เป็นก็ได้ เนื่องจากไม่มีการเปลี่ยนตราสัญลักษณ์ไปทุกรัชกาล ยังคงมีการใช้รูปร่างไปเรื่อยๆ จนกว่าพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่งพระองค์ใดจะโปรดให้เปลี่ยนตราด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง จึงเปลี่ยนได้” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2547)

จากหลักฐานดังกล่าว จึงเป็นหลักฐานที่แสดงถึงคตินิยมในการสร้างตราพระราชสัญลักษณ์ประจำพระองค์พระมหากษัตริย์ ตลอดจนเจ้านายชั้นสูงในเวลาต่อมาได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยจะเห็นว่ารูปตราพระราชสัญลักษณ์ ยังคงเป็นรูปที่มีลักษณะเช่นเดียวกันกับรูปสัญลักษณ์ที่มีปรากฏบนเงินเหรียญรุ่นเก่าที่มีพบในประเทศไทยและประเทศใกล้เคียงที่สำคัญคือ รูปตราสัญลักษณ์ที่มีการนำมาใช้ล้วนแต่มีความหมายที่เป็นมงคลทั้งสิ้น

จนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ คตินิยมในการประดิษฐ์สร้างตราสัญลักษณ์ได้เป็นไปอย่างเป็นแบบแผนและอพรหลายยิ่งขึ้น โดยมีทั้งตราพระราชสัญลักษณ์ที่ใช้เป็นพระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน ตราพระราชลัญจกรประจำองค์พระมหากษัตริย์ และตราพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดิน โดยมีการออกแบบทั้งที่เป็นแบบประเพณีนิยม คือให้มีลวดลายที่สื่อความหมายตามคติรุ่นเก่า และแบบที่ปรับเปลี่ยนไปตามสมัยนิยม เช่น ตราพระราชสัญลักษณ์ที่เป็นพระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลที่ 1 เป็นรูปพุ่มอุณาโลม มีอักษร “อุ” อยู่ตรงกลาง ตราพระราชสัญลักษณ์ที่เป็นพระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลที่ 2 เป็นรูปครุฑยุดนาค ตราพระราชสัญลักษณ์ที่เป็นพระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลที่ 3 เป็นรูปปราสาท เพื่อให้สอดคล้องกับพระปรมาภิไธยว่า “ทับ” ซึ่งมีความหมายถึงเรือนที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งตราพระราชสัญลักษณ์ที่เป็นพระราชลัญจกรประจำในทุกรัฐกาลล้วนมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับองค์พระมหากษัตริย์ในแต่ละพระองค์ โดยมีความหมายทั้งในเชิงประวัติ และความหมายในเชิงปรัมปราคติที่เป็นมงคลทั้งสิ้น (วุฒิชัย มูลศิลป์ และคณะ, 2550)

ส่วนการออกแบบตราสัญลักษณ์ที่เป็นตราประจำแผ่นดินในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อใช้ประทับกำกับพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์หรือกำกับนามของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งลงนามแทนในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ ได้เริ่มสร้างขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อจากนั้นได้มีการสร้างในรัชกาลต่อมา เมื่อมีการผลิตเปลี่ยนแผ่นดิน แต่ทั้งนี้ยังคงองค์ประกอบหลักของรูปสัญลักษณ์ตราประจำแผ่นดินที่มีใช้มาแต่ดั้งเดิมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยไม่เปลี่ยนแปลงคือ เป็นรูปพระครุฑพ่าห์อยู่ในตราวงกลม สิ่งที่ปรับเปลี่ยนไปในแต่ละรัชกาลคือ จารึกอักษรพระปรมาภิไธยแห่งองค์พระมหากษัตริย์ที่ขอรอบพระราชลัญจกร

ในส่วนของการออกแบบตราสัญลักษณ์พระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดิน ซึ่งเป็นตราที่ใช้สำหรับประทับกำกับเอกสารสำคัญที่ออกในพระปรมาภิไธยในรัชสมัยใดรัชสมัยหนึ่งเป็นการเฉพาะ ซึ่งพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดินที่สร้างขึ้นในสมันกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบันมีจำนวน 15 องค์ แต่ละองค์มีลวดลายรูปสัญลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ตราพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดินแต่โบราณเป็นรูปวงกลม ภายในวงมีบุษบกประดิษฐานอยู่บนเกริน บนเกรินมีฉัตรตั้งขนานบุษบกอยู่สองข้าง ในบุษบกมีอุณาโลมอยู่เบื้องบน ใต้นั้นมีรูปวงกลม ใต้รูปวงกลมเป็นรูปพาลจันทร์ ใต้พาลจันทร์เป็นเครื่องหมาย “อุ” เรียกว่า พระราชลัญจกรมหาโองการ ส่วนพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดินองค์หนึ่งสร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้สร้างเป็นรูปหงส์พิมาน ตราพระราชลัญจกรหงส์พิมานองค์นี้ใช้สำหรับประทับเอกสารสำคัญตามกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ทั้งนี้รูปหรือลวดลายที่ปรากฏในดวงตราพระราชลัญจกร

สำหรับแผ่นดินทุกองค์ก็ล้วนแต่มีความหมายที่เป็นสิริมงคล ดังเช่นรูปหงส์ที่ปรากฏในพระราชลัญจกรหงส์พิมาน มีความหมายว่าหงส์นั้นเป็นพาหนะของพระพรหม เทพสำคัญองค์หนึ่งในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเทพเจ้าแห่งการสร้างสรรค์ การให้กำเนิด และหงส์นั้นยังมีความหมายถึงสวรรค์เบื้องบนอีกด้วย (พระยาจักรีกรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ), 2521)

ในภายหลังก่อมา ความแพร่หลายในการสร้างสรรค์ประดิษฐ์ตราสัญลักษณ์ มิใช่มีอยู่แต่เพียงการสร้างให้เป็นเพียงตราพระราชลัญจกรประจำองค์พระมหากษัตริย์ ตราพระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน ตราพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดินเท่านั้น แต่ได้มีการขยายไปถึงการที่องค์พระมหากษัตริย์โปรดพระราชทานพระราชลัญจกรให้แก่บางคน บางตำแหน่งให้ไปใช้เป็นตราประจำตัว ซึ่งถือเป็นเกียรติอันยิ่งใหญ่แก่ผู้ที่ได้รับพระราชทาน กับยังพบอีกว่าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การออกแบบตราสัญลักษณ์ได้แพร่หลายไปเป็นหลากหลายลักษณะ เช่น ตราสัญลักษณ์ที่ใช้ประทับลงบนหัวกระดาษหัวจดหมาย หนังสือต่างๆ รวมทั้งบนหน้าของ ตราสัญลักษณ์เหล่านั้นส่วนใหญ่ผู้ที่นิยมใช้ได้แก่เจ้านายและขุนนาง ซึ่งตราสัญลักษณ์เพื่อใช้พิมพ์ประทับของแต่ละท่าน ก็มีการออกแบบลวดลายให้มีรูปสัญลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปเป็นเฉพาะบุคคล (สำนักนายกรัฐมนตรียุคใหม่, 2556)

ความแพร่หลายในการคิดประดิษฐ์ตราสัญลักษณ์ในช่วงหลังๆ ได้เป็นที่แพร่หลายมากยิ่งขึ้นทุกองค์ ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการประดิษฐ์ตราสัญลักษณ์เนื่องในวโรกาสโอกาสที่สำคัญๆ ของสถาบันหรือองค์กร แนวคิดที่สำคัญของการประดิษฐ์ตราสัญลักษณ์ คือ การออกแบบลวดลายหรือรูปสัญลักษณ์ให้มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับวโรกาส หรือโอกาสแห่งการเฉลิมฉลองได้อย่างเป็นรูปธรรม และควบคู่กันนั้น ลวดลายหรือรูปที่รวมเป็นตราสัญลักษณ์นั้นๆ ยังเน้นการสื่อความหมายแห่งความเป็นสิริมงคลอีกด้วย

ลักษณะรูปแบบตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา 28 กรกฎาคม 2567

ตามที่คณะกรรมการอำนวยการจัดงานพระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา เห็นชอบให้มีการจัดทำตราสัญลักษณ์การจัดงานพระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา ได้ดำเนินการให้มีการประกวดตราสัญลักษณ์ฯ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ตราสัญลักษณ์ฯ ได้สื่อความหมายดังนี้

1. เป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมราชจักรีวงศ์
2. จะต้องแสดงให้เห็นประจักษ์ในศิลปวัฒนธรรมของประเทศไทย ตลอดจนเอกลักษณ์ของชาติอย่างถูกต้อง
3. แสดงให้ประจักษ์ในความภาคภูมิใจที่ชาวไทยได้มีพระมหากษัตริยาธิราชผู้ทรงปรีชาญาณยิ่ง และปกครองประชาชนชาวไทยในระบอบประชาธิปไตยอย่างร่มเย็นเป็นสุขมาถึง 9 ปีนับแต่ทรงราชย์
4. แสดงให้ประจักษ์ในความเป็นชาติที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน

ในการดำเนินการประกวดตราสัญลักษณ์ฯ คณะกรรมการดำเนินการประกวดและตัดสินการจัดทำตราสัญลักษณ์ฯ ได้ตัดสินให้ผลงานการออกแบบตราสัญลักษณ์ฯ ของนายวิริยะ ขอบกตัญญู เป็นผลงานชนะเลิศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์

ที่ออกแบบโดยนายวิริยะ ขอบกัตถุญ และได้รับการปรับแบบให้มีความเหมาะสมแล้วนั้น เนื่องในมหามงคล
วโรกาสพระราชพิธีมงคลช้างต้น

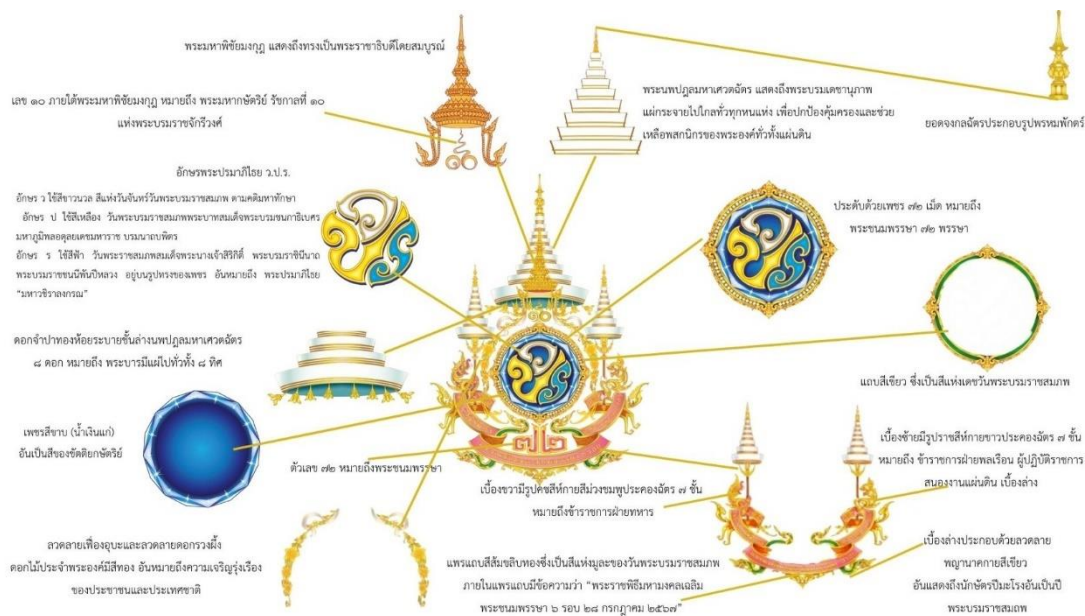
องค์ประกอบตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา 28 กรกฎาคม 2567

องค์ประกอบของภาพที่รวมอยู่ในตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา มีดังนี้

1.อักษรพระปรมาภิไธยย่อ ว.ป.ร.อยู่ตรงกลาง อักษร “ว” ใช้สีขาวนวล เป็นสีแห่งวันจันทร์
ซึ่งเป็นวันพระบรมราชาสมภพตามคติมหาทักษา อักษร “ป” ใช้สีเหลือง คือ วันพระบรมราชาสมภพของ
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และอักษร “ร” ใช้สีฟ้า
ซึ่งเป็นสีวันพระราชสมภพของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง อยู่
บนของรูปทรงของเพชรอันหมายถึงพระปรมาภิไธย “มหาวชิราลงกรณ” เพชรสีขาบ (น้ำเงินแก่) อันเป็นสี
ของชาติยศยศตรีภย ภายนอกกรอบของเพชร ประกอบด้วยแถบสีเขียว ซึ่งเป็นสีแห่งเดชวันพระบรมราชาสมภพ
ประดับด้วยเพชร 72 เม็ด หมายถึงพระชนมพรรษา 72 พรรษา

2.เบื้องบนประดับพระมหาพิชัยมงกุฏ แสดงถึงการที่ทรงเป็นพระราชอาธิบดีโดยสมบูรณ์ เบื้องหลังพระ
มหาพิชัยมงกุฏ ประดิษฐานพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร แสดงถึงพระบรมเดชาานุภาพแผ่กระจายไปไกลทั่วทุก
หนแห่ง เพื่อปกป้องคุ้มครองและช่วยเหลือเหล่าพสกนิกรของพระองค์ทั่วทั้งแผ่นดิน

รูปภาพที่ 8 องค์ประกอบตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา 28 กรกฎาคม 2567

ที่มา : สำนักนายกรัฐมนตรี และแยกองค์ประกอบเพื่ออธิบายโดยคณะผู้เขียน

3. ยอดจกฉัตรประกอบรูปพรหมพักตร์ ดอกจำปาทองห้อยระบายชั้นล่างของพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร 8 ดอก หมายถึง พระบารมีแผ่ไปทั่วทั้ง 8 ทิศ
4. เลข 10 ภายใต้พระมหาพิชัยมงกุฎ หมายถึง พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 10 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์
5. เบื้องซ้ายปลายแถบแพรเบื้องขวามีรูปക്ഷสีหะกายสีม่วงชมพูระครองฉัตร 7 ชั้น หมายถึง ข้าราชการฝ่ายทหาร ผู้ปฏิบัติราชการสนองงานแผ่นดิน
6. เบื้องล่างปลายแถบแพรเบื้องซ้ายมีรูปക്ഷสีหะกายสีขาวระครองฉัตร 7 ชั้น หมายถึง ข้าราชการฝ่ายพลเรือน ผู้ปฏิบัติราชการสนองงานแผ่นดิน
7. เบื้องล่างประกอบด้วยลวดลายพญานาคกายสีเขียว อันแสดงถึงนักษัตริย์มะโรงอันเป็นปีพระบรมราชสมภพ
8. แพรแถบสีส้มขลิบทองซึ่งเป็นสีมูละของวันพระบรมราชสมภพภายในแพรแถบมีข้อความว่า “พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 28 กรกฎาคม 2567”
9. ใต้อักษรพระปรมาภิไธยย่อ ประกอบด้วยตัวเลข 72 หมายถึง พระชนมพรรษา
10. ลวดลายเฟืองอุบะและลวดลายดอกรวงผึ้ง ดอกไม้ประจำพระองค์มีสีทอง อันหมายถึงความเจริญรุ่งเรืองของประชาชนและประเทศชาติ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2567)

ความหมายและความสำคัญทางวัฒนธรรมของตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา 28 กรกฎาคม 2567

การคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์ตราสัญลักษณ์ นอกจากจะคำนึงถึงความประณีตสวยงาม การสื่อความหมายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือโอกาสหรือโอกาสแห่งการเฉลิมฉลองแล้วยังคำนึงถึงการสื่อความหมายแห่งความเป็นสิริมงคล หรือมงคลคติให้ปรากฏในรูปหรือลวดลายที่รวมเป็นตราสัญลักษณ์นั้นด้วย (อนันต์ กลิ่นโพธิ์กลับ, 2550)

แนวความคิดดั้งเดิมที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องความเป็นมงคลหรือสิริมงคล เป็นที่ยอมรับเชื่อถือต่อกันมา ดังเช่นชาวเอเชีย โดยเฉพาะกลุ่มชนที่ได้รับอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมจากจีนและอินเดีย เชื่อว่าทิศตะวันออกเป็นทิศแห่งความเป็นสิริมงคล และทิศตะวันตกเป็นทิศแห่งความอัปมงคล ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับคติความเชื่อดั้งเดิมของชาวอินเดีย รวมทั้งความเชื่อของชุมชนที่ได้รับวัฒนธรรมจากอินเดีย ที่ได้ให้ความสำคัญกับทิศตะวันออกกว่าเป็นทิศที่พระอาทิตย์ขึ้นในยามรุ่งอรุณ เป็นทิศที่นำแสงสว่างและพลังงานมาสู่โลกมนุษย์ สามารถทำให้มนุษย์ได้ทำการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตร และทำการปศุสัตว์ไปได้ตลอดทั้งวัน ส่วนทิศตะวันตก เป็นทิศที่ดวงอาทิตย์ตกกลับหายไป จึงเป็นทิศแห่งความมืดมิด ความเจ็บ และการหลับไหล จากการสังเกตปรากฏการณ์ตามธรรมชาติที่ปรากฏอย่างซ้ำๆ มาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้เกิดการสร้างภาพแห่งคติความเชื่อในลักษณะของปรัมปราคติ (Myth) ซึ่งเป็นความเชื่อแบบนามธรรม จากคติความเชื่อที่เป็นนามธรรมได้ส่งผลต่อการปฏิบัติในเชิงรูปธรรมอีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่าการสร้างศาสนสถานเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมทั้งในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ส่วนใหญ่

นิยมสร้างให้หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ด้วยถือกันว่าทิศตะวันออกเป็นทิศแห่งความเป็นสิริมงคล (दनัย ไซยโยธา, 2540)

นอกจากความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นมงคลหรือสิริมงคลที่เป็นคติความเชื่อในลักษณะเป็นนามธรรมแล้ว คติความเชื่อแห่งความเป็นมงคลยังมีปรากฏในลักษณะของวัตถุมงคลอีกด้วย โดยเชื่อกันว่าวัตถุมงคลเป็นสิ่งที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งที่ควรแก่การสักการบูชา วัตถุมงคลมีหลายรูปลักษณะ ทั้งที่เป็นรูปเกี่ยวกับบุคคล รูปสัตว์ รูปวัตถุสิ่งของ ตลอดจนรูปแทนสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น พระอาทิตย์ พระจันทร์ ในทางรูปธรรม วัตถุมงคลมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมาย หรือเป็นภาพบุคคลาธิษฐานแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม ดังเช่น สัญลักษณ์รูปมงคล 108 ที่ปรากฏบนรอยพระพุทธรูป มีรูปมงคลหลากหลาย เช่น รูปเรือนปราสาท พระอาทิตย์ พระจันทร์ หงส์ ศาสดาราชู ดอกไม้ทิพย์ ฯลฯ ซึ่งรูปสัญลักษณ์เหล่านั้นล้วนมีความหมายแห่งความเป็นสิริมงคลทั้งสิ้น คือเป็นภาพมงคลที่มีความหมายแห่งความเป็นสิริมงคลทั้งสิ้น คือเป็นภาพมงคลที่มีความหมายแห่งความมีโชคลาภ ความเจริญ และความอุดมสมบูรณ์ เป็นภาพมงคลที่มีความหมายถึงสิ่งประกอบหรือเสริมบารมีแห่งองค์พระมหากษัตริย์ และพระเจ้าจักรพรรดิ และเป็นภาพมงคลที่มีความหมายถึงความเป็นรูปธรรมและนามธรรมของสุคติภพในจักรวาล (เอนก มากอนันต์, 2560)

โดยรวมแล้วรูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏในรอยพระพุทธรูปทั้งหมด มีความหมายถึงสภาวะครอบจักรวาลแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระบารมีที่จะช่วยคุ้มครอง และเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลให้บังเกิดแก่ผู้ที่ได้ยึดถือพระพุทธรูปองค์เป็นที่พึ่ง

จากกรอบแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องความเป็นสิริมงคลตามที่กล่าวผ่านมา ทำให้ทราบได้ว่าความเชื่อเรื่องมงคล เป็นคตินิยมที่เป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้คนในแต่ละท้องถิ่นได้มีการสร้างรูปสัญลักษณ์แห่งความเป็นมงคลให้มีความสอดคล้องกับคตินิยมของผู้คนในแต่ละสังคมมาอย่างต่อเนื่องในทุกยุคทุกสมัย

ภาพตราสัญลักษณ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้เนื่องในมหามงคลโอกาสการจัดงานพระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา 28 กรกฎาคม 2567 มีลักษณะเป็นภาพมงคลคติ ซึ่งมีความหมายแห่งความเป็นสิริมงคลรวมอยู่ในตราสัญลักษณ์ 72 พรรษา โดยแยกกล่าวได้ดังนี้

1.ความหมายของอักษรพระนามาภิไธยย่อ ว.ป.ร. กรอบล้อมเพชร แถบสีเขียว และ สีประจำอักษร

รูปภาพที่ 9 -11 อักษรพระนามาภิไธยย่อ ว.ป.ร. กรอบล้อมเพชร แถบสีเขียว และ สีประจำอักษร

ที่มา: แยกองค์ประกอบโดยคณะผู้เขียน

“ว” ย่อมาจาก “วชิราลงกรณ” ดังข้อมูลที่ว่า “...เมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอประสูติได้ 4 วัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้มีพระราชหัตถเลขาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงขนานพระนามสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าพระองค์ใหญ่แห่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งปรากฏโดยพระนามว่า “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ บรมจักรยาดิศรสันตติวงศ เทเวศรธำรงสุบริบาล อภิคุณประการมहितลาดุลเดช ภูมิพลนเรศวรางกูร กิตติสิริสมบูรณสวางควัฒน์ บรมขัตติยราชกุมาร...” ทรงอธิบายว่า เป็นพระมงคลนามตามพระราชตระกูล คือ ได้เชิญพระนามฉายาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งปรากฏในขณะทรงผนวชว่า “วชิระณะ” ผสมกับ “อลงกรณ์” จากพระนาม “จุฬาลงกรณ์” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ฝ่ายวิชาการ สถาพรบุ๊คส์, 2561) ดังกล่าวปรากฏในพระราชลัญจกรคือ “พระเกี้ยว” ด้านบนตามแบบพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แทนคำว่า “อลงกรณ์” ซึ่งแปลว่า “เครื่องประดับ” หรืออีกนัยหนึ่งอาจหมายถึง “วชิระ” หรือ “สายฟ้า” ที่เป็นเทพอาวุธของพระอินทร์ ซึ่งถูกใช้เป็นพระนามของเจ้าฟ้ามงกุฎ (วชิรญาณภิกขุ) เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ (รัชกาลที่ 6) (सानติ ภักดีคำ, 2559) และพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระมหากษัตริย์รัชกาลปัจจุบัน) ดังพระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลที่ 10 ที่เป็นตราจารูป “วชิราวุธ” หมายถึง สายฟ้า อันเป็นเทพศาสตราของพระอินทร์ตามแบบพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะเดียวกัน พระราชสัญลักษณ์ของพระบรมนามาภิไธย “มหาวชิราลงกรณ” ยังเปล่งรัศมีเป็นสายฟ้า ประดิษฐานอยู่บนพานแว่นฟ้า ดังกล่าวสื่อถึงความสำคัญของวชิระ สายฟ้า และสรรงสวรรค์บนฟ้าที่ช่วยยืนยันพระราชสถานะขององค์พระมหากษัตริย์ในฐานะสมมติเทพจากสรรงสวรรค์ได้เป็นอย่างดี ส่วน “ป” และ “ร” ย่อมาจาก “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว” ส่วน “ปรมนทร” เป็นพระนามของพระองค์ที่ใช้กล่าวถึงพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชกาลเลขคู่ หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึง “วชิราลงกรณ ปรมราชาธิราช” หมายถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน คือพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ อักษร “ร” สื่อความหมายถึงการเป็นพระราชธาธิราช ราชผู้เป็นใหญ่กว่าพระราชอาอื่นๆ ทั้งนี้ อักษร “ว” ในโทนสีขาวนวล ซึ่งเป็นสีแห่งวันจันทร์ วันพระบรมราชสมภพ

เนื่องจากเสด็จพระราชสมภพ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2495 เวลา 17.45 น. ตัวอักษร “ป” ใช้สีเหลือง คือ วันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งเสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2470 ณ โรงพยาบาลเมาน์นออบีร์น เมืองเคมบริดจ์ มลรัฐแมสซาชูเซตส์ สหรัฐอเมริกา และอักษร “ร” ใช้สีฟ้า ซึ่งเป็นสีวันพระราชสมภพของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเสด็จพระราชสมภพในวันศุกร์ที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2475 ซึ่งแสดงถึงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้แสดงความกตัญญูทวาทิตต่อสมเด็จพระบรมชนกนาถและสมเด็จพระบรมราชชนนี ซึ่งอักษรพระปรมาภิไธยย่อข้างต้นประดิษฐานอยู่บนรูปทรงของเพชรอันสื่อถึงพระนาม “วชิระ” หรือ “วัชระ” ที่หมายถึง “เพชร” ที่เป็นเพชรสีขาว (น้ำเงินแก่) อันเป็นสีของชาติกษัตริย์ ประดุจสีน้ำเงิน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสีธงไตรรงค์ ที่สื่อความถึงองค์พระมหากษัตริย์ไทย แวดล้อมด้วยแถบสีเขียวที่เป็นสีแห่งเดชนวันพระบรมราชสมภพ ประกอบด้วยเพชร 72 เม็ด หมายถึงพระชนมพรรษา 72 พรรษา หรือ 6 รอบ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2564) อีกทั้ง “วชิระ” ซึ่งเป็นพระนาม ยังหมายถึง “เพชร” เพชร คือ อัญมณีที่เป็นสื่อแทนรัชกาลที่ 10 เป็นเพชรที่มากยิ่งขึ้นด้วยบุญญาธิการในหลักสูตรสร้างครูประวัติศาสตร์ชาติไทยของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหลักสูตรในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (ธารณา คชเสนี และ น้ำเพชร คชเสนี สัตยารักษ์, 2565)

2.ความหมายของรูปพระมหาพิชัยมงกุฏ

รูปภาพที่ 12 พระมหาพิชัยมงกุฏ

ที่มา: แยกองค์ประกอบโดยคณะผู้เขียน

พระมหาพิชัยมงกุฏ ซึ่งสร้างเป็นรูปชฎายอดแหลม จัดเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศที่สำคัญแห่งองค์พระมหากษัตริย์ในบรรดาเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ ที่หมายถึงสิ่งของที่ใช้เป็นเครื่องแสดงความหมายแห่งความเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยเครื่องพระราชอิสริยยศที่สำคัญห้าสิ่งนั้น อาจจะมีมีความแตกต่างกันอยู่บ้างในแต่ละช่วงสมัย ซึ่งเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์รุ่นเก่าที่พบเป็นภาพไม้แกะสลัก พบที่จังหวัดสุโขทัย ประกอบด้วยเครื่องพระราชอิสริยยศห้าสิ่ง คือ อูณหิสหรือกระบี่บังหน้า พระขรรค์ ธารพระกร พระพระแสงจามรี และฉลองพระบาท (दनัย ไชโยธา, บรรณาธิการ, 2553)

ในสมัยต่อมา มา อุณหิสได้พัฒนามาเป็นพระมหาพิชัยมงกุฏ ซึ่งมีลักษณะเป็นชฎายอดแหลม และเพื่อพัฒนาวิชนีคู่กับพระแสงจามรี ในคัมภีร์โลกปัญญาได้กล่าวถึงสิ่งของห้าสิ่งที่เป็นเครื่องเบญจราชา กุฎภัณฑ์ คือ พระมหาพิชัยมงกุฏ พัตวาลวิชนีคู่กับพระแสงจามรี พระขรรค์ ผ้ารัตกัมพลหรือผ้าทอสีแดง และ ฉลองพระบาท แต่จากการค้นพบเครื่องทองในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้พบ เครื่องราชูปโภคจำลองทำด้วยทองคำ มีห้าสิ่งคือ พัดโบก จามร พระแสงจามรี พระแสงหางข้างเผือก และฉลองพระบาท (กรมศิลปากร, 2564)

ส่วนเครื่องราชกุฎภัณฑ์ที่ใช้ประกอบพระราชอิสริยยศองค์พระมหากษัตริย์มาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น มีห้าสิ่งคือ พระมหาพิชัยมงกุฏ พระภูษาผ้ารัตกัมพล พระขรรค์ พระเศวตฉัตร และฉลองพระบาท ประดับแก้ว มาจนถึงช่วงสมัยหลังๆ เครื่องราชกุฎภัณฑ์ที่ใช้ประกอบพระราชอิสริยยศองค์พระมหากษัตริย์มีห้าสิ่ง ซึ่งบางครั้งเรียกว่า เครื่องเบญจราชากุฎภัณฑ์ คือ พระมหาพิชัยมงกุฏ พระแสงขรรค์ชัยศรี ธารพระกร พระแสงจามรีคู่กับพัตวาลวิชนี และฉลองพระบาท ซึ่งเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศที่ประกอบเป็นเครื่องเบญจราชากุฎภัณฑ์ที่มีมาแต่โบราณ จัดเป็นเครื่องราชูปโภคสำคัญประจำองค์พระมหากษัตริย์อย่างแท้จริง และเครื่องราชกุฎภัณฑ์ทั้งหมดนั้นยังมีความหมายแห่งความเป็นสิริมงคลที่เนื่องด้วยองค์พระมหากษัตริย์อีกด้วย ถึงแม้เครื่องราชกุฎภัณฑ์ในแต่ละช่วงสมัยอาจมีความแตกต่างกันอยู่บ้างในบางรายการ แต่ทั้งนี้เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศสำคัญที่มีปรากฏคงอยู่ในเครื่องราชกุฎภัณฑ์มาโดยตลอดคือ พระมหาพิชัยมงกุฏ (ธงทอง จันทรางศุ, 2550 และ ราชบัณฑิตยสถาน, 2550)

ตามโบราณราชประเพณีไทยถือว่า พระมหาพิชัยมงกุฏเป็นเครื่องราชศิราภรณ์ (เครื่องประดับพระเศียร) เฉพาะองค์พระมหากษัตริย์ ดังนั้นในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เจ้าพนักงานจึงน้อมเกล้าฯ ถวายพระมหาพิชัยมงกุฏแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์ ซึ่งการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับพระมหาพิชัยมงกุฏ หรือทรงรับแล้วสวมพระมหาพิชัยมงกุฏในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายถึงการที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์โดยสมบูรณ์ ทั้งนี้ ตามโบราณคติ เครื่องเบญจราชากุฎภัณฑ์ทั้งห้าล้วนมีความหมายที่เป็นมงคลยิ่ง หรือเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเชื่อที่ว่าองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทพเจ้าที่ทรงอิทธิฤทธิ์ธรรมาภาพ ได้อุบัติมาจากสวรรค์เพื่อปราบทุกข์เข็ญให้แก่มวลมนุษย์ โดยเฉพาะพระมหาพิชัยมงกุฏนั้นมีความหมายถึงยอดวิมานของพระอินทร์ ด้วยถือว่าวิมานของพระอินทร์เป็นเครื่องอิสริยยศที่สูงค่าควรแก่การน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพิเศษเฉพาะองค์พระมหากษัตริย์ (ศานติ ภัคคีคำ, 2559) หรือกล่าวได้ว่าพระมหาพิชัยมงกุฏเป็นสัญลักษณ์ที่หมายถึงยศศักดิ์และอำนาจสูงสุดแห่งองค์พระมหากษัตริย์

3.ความหมายของพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร

รูปภาพที่ 13 พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร

ที่มา: แยกองค์ประกอบโดยคณะผู้เขียน

ตามคตินิยมแต่ดั้งเดิม ฉัตรเป็นมงคลวัตถุที่พัฒนามาจากร่มตามโบราณราชประเพณี ฉัตรเป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศของพระมหากษัตริย์ หมายถึงยศศักดิ์และพระราชอำนาจสูงสุดของพระมหากษัตริย์ ซึ่งตามคติในพระพุทธศาสนา ฉัตรเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งถือชาติตระกูลมาจากองค์พระมหากษัตริย์ (สุริย์ มีผลกิจ, 2547) ต่อๆ มาสัญลักษณ์รูปฉัตรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์ได้พัฒนามาจากร่มมาเป็นรูปต้นไม้ ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึงต้นโพธิ์ อันเป็นต้นไม้ที่พระพุทธองค์ได้ประทับอยู่ภายใต้ในขณะตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ดังนั้น ต้นโพธิ์จึงได้รับการยอมรับว่าเป็นไม้แห่งการตรัสรู้ และในขณะเดียวกัน ฉัตรก็จะมีคามหมายถึงที่รวมแห่งสติปัญญาที่เป็นเลิศอีกด้วย (ส.พลายน้อย, 2560) และในสวนคติที่เนื่องในศาสนาพราหมณ์ สัญลักษณ์รูปฉัตรจะปรากฏประดับไว้ส่วนที่สูงที่สุดของต้นไม้ โดยเชื่อว่าฉัตรนั้นเป็นสัญลักษณ์ของต้นไม้แห่งความลึกลับขององค์พระวิษณุ ซึ่งมีความหมายถึงต้นไม้แห่งจักรวาลหรือต้นไม้แห่งปัญญา (ศานติ ภัคดีคำ, 2560)

จากการที่ฉัตรมีความหมายเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับทั้งองค์พระมหากษัตริย์ และยังเกี่ยวข้องกับการตรัสรู้แห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ยังมีความหมายถึงจักรวาลหรือปัญญาตามคติในศาสนาพราหมณ์ จึงกล่าวได้ว่า ฉัตรเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายของความเป็นสิริมงคลที่ครอบคลุมไปทั้งในส่วนของอาณาจักรและศาสนจักรอย่างแท้จริง

การสร้างสรรครูปพระมหาเศวตฉัตรหรือฉัตรสีขาว 9 ชั้น หรือที่เรียกว่า “นพปฎลมหาเศวตฉัตร” เข้าไว้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษาองค์นี้ จึงเป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าฉัตรสีขาว 9 ชั้นนั้น เป็นสัญลักษณ์เฉพาะองค์พระมหากษัตริย์ตามที่ได้ถือปฏิบัติเป็นแบบแผนมาแต่โบราณราชประเพณี ประกอบกับพระนพปฎลมหาเศวตฉัตรนั้นถือเป็นฉัตรขาวจำนวน 9 ชั้น สำหรับพระมหากษัตริย์ที่ผ่านพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้ว เป็นฉัตรชั้นสูงสุดซึ่งพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่จะไม่สามารถประทับภายใต้ันนพปฎลมหาเศวตฉัตรได้จนกว่าจะทรงรับน้ำอภิเษกและประธานพระครูพราหมณ์น้อมเกล้าฯ ถวายพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร ดังเช่นนพปฎลมหา

เศวตฉัตรเหนือพระที่นั่งพุทธานุภาณุจันสิงหาสน์ที่กางกั้นเหนือพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในพระบรมมหาราชวัง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550)

4.ยอดพรหมพักตร์ สื่อถึงพระพรหมที่เป็นส่วนหนึ่งของพระตรีมูรติในฐานะที่เป็นผู้สร้าง เป็นเทพแห่ง โชคลาภ และเป็นผู้สร้างที่เปรียบเสมือนพระมหากษัตริย์ไทยผู้สร้างผืนแผ่นดินแห่งราชอาณาจักรไทยนั่นเอง (ธนิต อยู่โพธิ์ และคณะ, 2549)

รูปภาพที่ 14 ยอดพรหมพักตร์

ที่มา: แยกองค์ประกอบโดยคณะผู้เขียน

5.ดอกจำปาทองห้อยระบายชั้นล่างของพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร 8 ดอก สื่อถึงดอกจำปา ที่เป็นไม้มงคล เพราะเนื้อไม้ภายในที่มีสีเหลืองทอง ช่วยเสริมสิริมงคลและโชคลาภ ถูกยกให้เป็นพระยาดอกไม้ อันแสดงถึงพระบริสุทธิคุณ พระปัญญาคุณแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ นอกจากนี้ในตำนานพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับพระอนาคตพุทธเจ้า ได้กล่าวว่า ในอนาคต พระเทวเทโวจะได้ ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าที่โคนต้นจำปา และแผ่ไปยังทิศทั้ง 8 คือ ทิศเหนือ (อุดร) ทิศใต้ (ทักษิณ) ทิศตะวันออก (บูรพา) ทิศตะวันตก (ประจิม) ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ทิศตะวันออกเฉียงใต้ (อาคนย์) ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ (พายัพ) ทิศตะวันตกเฉียงใต้ (หริดี) ที่แสดงถึงพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริย์ที่แผ่ไป ทั่วในทุกทิศนั่นเอง และแสดงถึงต้นไม้มงคลของพระอนาคตพุทธเจ้า คือ พระศรีอริยเมตไตรย ด้วย (ส.พลายน้อย, 2560 และ พระอนาคตวงศ์, 2560)

ภาพที่ 15 ดอกจำปาทองห้อยระย้าชั้นล่างของพระนพปฎลมหาเศวตฉัตร 8 ดอก

ที่มา: แยกองค์ประกอบโดยคณะผู้เขียน

6.เลข 10 ภายใต้พระมหากษัตริย์มังกุฎ หมายถึงพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 10 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ โดยเมื่อพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2559 ได้เสด็จขึ้นทรงราชย์ โดยมีพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์โดยตำแหน่ง จนกระทั่งในวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2559 สถานิติบัญญัติแห่งชาติจัดการประชุมวาระพิเศษ แจ้งให้ที่ประชุมสภาฯ รับทราบก่อนเชิญพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2559 และทรงมีพระราชดำรัสตอบรับความว่า “...ตามที่ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติปฏิบัติหน้าที่ประธานรัฐสภาได้กล่าวในนามของปวงชนชาวไทย เชิญข้าพเจ้าขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ ว่าเป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายที่ตราว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนั้น ข้าพเจ้าขอตอบรับเพื่อสนองพระราชปณิธาน และเพื่อประโยชน์ของประชาชนชาวไทยทั้งปวง และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกวันที่ 4-6 พฤษภาคม พ.ศ.2562 ณ พระบรมมหาราชวัง โดยทรงเฉลิมพระปรมาภิไธยตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว...” (ฉันทนา พรรณารม,2562)

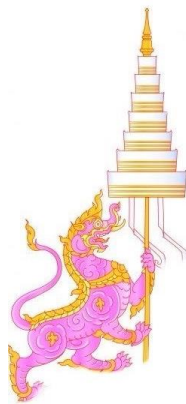
รูปภาพที่ 16 เลข 10 ภายใต้พระมหากษัตริย์มังกุฎ

ที่มา: แยกองค์ประกอบโดยคณะผู้เขียน

1.7 เบื้องล่างปลายแถบแพรเบื้องขวามีรูปคชสีห์กายสีม่วงชมพูประคองฉัตร 7 ชั้น ที่หมายถึง ข้าราชการฝ่ายทหาร ซึ่งคชสีห์ เป็นสิ่งผสม คือ สัตว์ประสมที่มีลักษณะของราชสีห์กับช้าง โดยมีกายเป็นสิงห์ และมีหัวเป็นช้าง มีผลกำลังเทียบเท่าช้างกับสิงห์รวมกันและมีความน่าเกรงขาม อดีตในราชสำนักตั้งแต่สมัยอยุธยาได้นำตรารูปสัตว์หิมพานต์มาใช้เป็นสัญลักษณ์ตราประจำตำแหน่งของเสนาบดีและหมวดงานตักทอดมาถึงยุครัตนโกสินทร์ ในคดีไทยนั้นถือว่าช้างเป็นสัตว์ประจำชาติ ใช้ในราชการงานสงคราม ดังนั้นตราคชสีห์จึงสอดคล้องกับข้าราชการที่ออกสงคราม ซึ่งก็หมายถึงทหารนั่นเอง ในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ตราคชสีห์ เป็นตราสัญลักษณ์ของสมุหกลาโหม บังคับหัวเมืองฝ่ายใต้ทั้งปวง เป็นสัญลักษณ์ของทหารหาญผู้รักษาบัลลังก์และผู้ปกป้องแผ่นดิน เปรียบได้กับฝ่ายสมุหกลาโหมที่ดูแลฝ่ายทหารในอดีต และประคองฉัตรสีขาว 7 ชั้น หรือที่เรียกว่า สัตตปฎลมหาเศวตฉัตร ที่ใช้ในการประกอบพระราชพิธีในวันพระฤกษ์บรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2562 พระองค์ได้เสด็จออกประทับเหนือพระที่นั่งอัฐทิศ ภายใต้สัตตปฎลมหาเศวตฉัตร (ฉัตรสีขาว 7 ชั้น) เป็นลำดับแรก ดังนั้นการที่นำรูปพระมหาเศวตฉัตรมาให้สัตว์หิมพานต์ประคองนั้น นอกจากจะมีความหมายแห่งความเป็นสิริมงคลตามคติความเชื่อที่เกี่ยวกับฉัตรดังกล่าว นั้นแล้ว ยังมีความสอดคล้องกับการประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกประการหนึ่งด้วย

รูปภาพที่ 17 คชสีห์กายสีม่วงชมพูประคองฉัตร 7 ชั้น

ที่มา: แยกองค์ประกอบโดยคณะผู้เขียน

1.8 เบื้องซ้ายมีรูปปราสาทสีหทัยขาวประคองฉัตร 7 ชั้น หมายถึง สัตว์ในวงราชการ ครั้งหนึ่งเคยเป็นตราราชการมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เช่น ตราราชสีห์น้อย ตราราชสีห์ใหญ่ ตราพระคชสีห์ เป็นต้น อาจเป็นลักษณะของไกรสรสีหะ มีริมฝีปาก หาง และเท้าสีแดงตั้งแต่ศีรษะลงไปตลอดถึงหลัง มีลายสีแดงพาดสามแถว และวนรอบๆ ตะโพก 3 รอบ ที่ต้นคอมีขนปกคลุมลงมาตั้งแต่ปาก มีสีเหมือนผ้ากำพล ส่วนร่างกายที่เหลือนอกจากนี้ไม่มีสีขาวทั้งหมด กินเนื้อเป็นอาหาร (ส.พลาญน้อย, 2557)

รูปภาพที่ 18 ราชสีห์กายขาวประคองฉัตร 7 ชั้น

ที่มา: แยกองค์ประกอบโดยคณะผู้เขียน

1.9 ลวดลายพญานาคกายสีเขียว อันแสดงถึงนักกษัตริย์ปิยะโรมอันเป็นปีพระบรมราชสมภพ ซึ่งคติเรื่องนาคนั้น มีคติที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู จึงมีฐานะเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระมหากษัตริย์ของไทยผู้ทรงเป็นพระนารายณ์อวตาร นับเนื่องต่อมาจนถึงปัจจุบัน นาคเป็นผู้สร้างบ้านแปงเมือง เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา (กรมศิลปากร, 2566) และเรื่องนาค มีความสัมพันธ์กับคติเรื่องน้ำ เช่นเดียวกับช่าง (ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม, 2558) ดังคำให้การที่ว่า “วันนี้ครีမ်ฟ้าครีမ်ฝนตั้งแต่เช้า ฝนไม่ได้ตกมานาน นายแพทย์ผู้ถวายการประสูติเข้าประจำที่สักครู่ก็ประสูติพระราชกุมารเวลา 17 นาฬิกา กับ 45 นาที ในนาทีเดียวกันนั่นเอง ฝนที่แล้งมาตลอดฤดูก็เริ่มโปรยปรายละอองลงมา ดูล้ำๆ ฟ้าก็รู้เห็นเป็นใจกับการประสูติครั้งนี้ อารามดีใจสมประสงค์ของดวงใจทุกๆ ดวง นายแพทย์ที่ถวายการประสูติ ซึ่งพร้อมที่จะบอกแก่ที่ประชุม ณ พระที่นั่งอัมพรสถานว่า พระราชโอรสหรือพระราชธิดา กล่าวออกมาด้วยเสียงอันตื่นเต้นกังวานว่า ผู้ชาย แทนที่จะว่า พระราชโอรส ฝนโปรยอยู่ตลอดเวลา แตรสังข์ดุริยางค์เริ่มประโคม ทหารบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ปืนใหญ่ทั้งบกและเรือยิงสะท้อนเลื่อนลั่น เสียงไซโยโห่ร้องก็ดังอยู่สนั่นหวั่นไหว สมใจประชาชนแล้ว ดวงใจทุกดวงมีความสุข” (ฝ่ายวิชาการ สถาพรบุ๊คส์, 2561) ด้วยเหตุนี้ นาคจึงเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ เป็นเทพแห่งท้องน้ำ เป็นผู้รักษาพลังแห่งชีวิต ตลอดจนเป็นผู้พิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาให้สถาวรสืบไป (ศานติ ภัคดีคำ, 2557)

รูปภาพที่ 19 ลวดลายพญานาคกายสีเขียว

ที่มา: แยกองค์ประกอบโดยคณะผู้เขียน

รูปภาพที่ 20-21 ลวดลายพญานาคกับเลข 10 บนเสื่อราชภัฏน้อมพลี เทิดพระบารมีทั่วหล้า แสดงถึงพญานาคคือสิ่งแทนนักษัตรของปีพระบรมราชสมภพ

ที่มา: คณะผู้เขียน

รูปภาพที่ 22 ประติมากรรมพระนารายณ์บรรทมสินธุ์เหนือบัลลังก์พญานาคอันตนาคราชที่บ้านพิชญ์โลก คติโบราณที่สัมพันธ์กับพระราชสถานะของสถาบันกษัตริย์ไทย

ที่มา: คณะผู้เขียน

10. แพรแถบสีส้มขลิบทอง ซึ่งเป็นสีแห่งมฤคของวันพระบรมราชสมภพ ภายในแพรแถบมีข้อความว่า “พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 28 กรกฎาคม 2567” ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของผ้าเขียนทอง ซึ่งเป็นพระภูษาที่ทรงในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ซึ่งเป็นพระราชพิธีสำคัญสูงสุดของพระราชอาณาจักร (ธีรพันธุ์ จันทร์เจริญ, 2562) ที่ถือว่าพระมหากษัตริย์เปรียบเสมือนองค์อวตารของมหาเทพที่เสด็จลงมายังโลกมนุษย์เพื่อปกครองแผ่นดิน บำบัดทุกข์บำรุงสุขของอาณาประชาราษฎร์ (นันทพร อยู่มั่งมี และ พัชวีสิริ เปรมกุลนันท์, 2562) ซึ่งพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาที่ได้มีการปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเป็นประจำหลายรัชกาลตั้งแต่แรกมีธรรมเนียมนี้ขึ้นจนถึงรัชกาลปัจจุบัน โดยหลักแล้วจะมีรายการใดบ้าง จะลดเพิ่ม หรือเปลี่ยนแปลงรายละเอียดประการใด จะมีงานใดก่อนงานใดหลังทุกประการย่อมสุดแล้วจะทรงพระราชดำริเห็นสมควร แต่ส่วนใหญ่แล้วก็พอประมวลรายการที่เป็นพระราชพิธี อันมีความหมายว่า เป็นงานที่หลวงหรือพระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้น คือ การเสด็จออกมหาสมาคม การเสด็จเลียบพระนครทางชลมารคและสถลมารค การบำเพ็ญพระราชกุศลที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย การสถาปนาเลื่อนและตั้งพระสมณศักดิ์ การพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ การสร้างถาวรสถาน

พิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ คณะทูตและผู้แทนฝ่ายกงสุลฝ่ายฯ ถวายพระพรชัยมงคล การพระราชทานเลี้ยง การลงนามถวายพระพรชัยมงคล การจัดสร้างเหรียญที่ระลึกในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครั้งสำคัญ การจัดสร้างธนบัตร เหรียญกษาปณ์ และเข็มที่ระลึกในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครั้งสำคัญ (ธงทอง จันทรางศุ และคณะ, 2567)

รูปภาพที่ 23 แพรแถบสีส้มขลิบทอง

ที่มา: แยกองค์ประกอบโดยคณะผู้เขียน

11. ความหมายของเลข 72 เลข 72 ที่เขียนด้วยเลขไทยมีขนาดใหญ่เด่นชัดลงสีแดง อยู่บริเวณกึ่งกลางตอนล่างของตราสัญลักษณ์ เพื่อต้องการที่จะสื่อความหมายถึงการที่พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา 6 รอบ หรือ 72 พรรษา ใน พ.ศ.2567 นี้ นั่นเอง เป็นอภิลักขิตสมัยที่ทรงเจริญพระชนมายุบรรจบครบ 6 รอบ ดังมีเลขนามมงคลนั้นอยู่ที่อักษรพระปรมาภิไธยย่อ นั่นเอง

รูปภาพที่ 24 เลข 72

ที่มา: แยกองค์ประกอบโดยคณะผู้เขียน

12. ลวดลายเฟื่องอุบะและลวดลายดอกรวงผึ้ง ซึ่งเฟื่องอุบะเป็นเครื่องประดับอย่างหนึ่งที่ทำเป็นสายห้อยโยงเป็นช่วงๆ มีอุบะห้อยระหว่างเฟื่อง สำหรับห้องบริเวณประตูหน้าต่างในที่ประทับของเจ้านายและชนชั้นสูง และต้นรวงผึ้ง ถือว่าเป็นพรรณไม้อันทรงคุณค่าและมีเกียรติชนิดหนึ่ง ถูกยกให้เป็นพรรณไม้ประจำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องจากดอกรวงผึ้งจะออกดอกในช่วงเดือนพระบรมราชสมภพพอดี ส่วนสีเหลืองของดอกรวงผึ้ง ยังเป็นสีประจำวันพระบรมราชสมภพอีกด้วย และเป็นดอกไม้ที่บานสะพรั่งในเช้าวันพระบรมราชสมภพ ดังข้อความบอกเล่าที่ว่า “...เช้าวันพระบรมราชสมภพได้เกิดเหตุการณ์ที่เป็นนิมิตหมายอันดีคือ ที่หน้าต่างห้องบรรทมของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต มีต้นรวงผึ้ง ซึ่งเป็นพรรณไม้ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ 5 โปรดเป็นอันมาก และได้ทรงปลูกไว้ด้วยพระหัตถ์อยู่หลายต้น

ทุกต้นออกดอกบานสะพรั่งพร้อมกัน และมีละอองฝนโปรยปรายลงมา แสดงถึงศุภนิมิตที่จะมีพระประสูติกาลในวันนั้น จึงเป็นที่มาของพรรณไม้ประจำพระองค์...” (ฝ่ายวิชาการ สถาพรบุ๊คส์, 2561)

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงปลูกต้นรวงผึ้งไว้ตามสถานที่ต่างๆ ที่พระองค์เสด็จฯ ไปประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อพระราชทานไว้ให้เป็นตัวแทนแห่งพระองค์ท่านและเป็นสิริมงคลแก่ราษฎร เป็นตัวแทนถึงความเจริญรุ่งเรืองของประชาชนและประเทศชาติ

รูปภาพที่ 25 ลวดลายเฟืองอุบะและลวดลายดอกรวงผึ้ง

ที่มา: แยกองค์ประกอบโดยคณะผู้เขียน

จากรายละเอียดเกี่ยวกับตราสัญลักษณ์ในงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตามที่ได้กล่าวผ่านมาได้แสดงให้เห็นถึงการรวมตราสัญลักษณ์ที่มีความหมายทั้งที่เนื่องด้วยพระบารมีแห่งองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมราชจักรีวงศ์ ตลอดจนพสกนิกรที่อยู่ภายใต้ร่มพระบารมีของพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะองค์พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวและการสื่อความหมายในลักษณะที่เป็นปริมปราศิตที่แสดงถึงการสืบทอดอารยธรรมที่มีมาแต่บรรพชนตลอดระยะเวลาที่ยาวนาน โดยได้มีการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ตราสัญลักษณ์ให้มีความผสมกลมกลืน สอดคล้องกับแนวคิด แบบแผนของสังคม ตลอดจนจุดประสงค์แห่งการเฉลิมฉลองหรือเฉลิมพระเกียรติพระบารมีในแต่ละช่วงเวลาได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังเป็นการสะท้อนภูมิปัญญาของผู้คิดประดิษฐ์ตราสัญลักษณ์ ที่ได้เลือกสรรเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศ ตลอดจนสรรพสิ่งที่เป็นมงคลต่างๆ ที่เคยมีมาแต่โบราณราชประเพณีมาใช้เป็นสื่อ เพื่อสะท้อนถึงคติความเชื่อที่เกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์ได้อย่างเป็นรูปธรรมและสง่างามยิ่ง

รูปภาพที่ 26 ตราสัญลักษณ์ที่ปรากฏบนวัตถุชนิดต่างๆ

ที่มา: คณะผู้เขียน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

กล่าวได้ว่า พระราชสัญลักษณ์ และสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ประกอบรวมในตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา 28 กรกฎาคม 2567 ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่อุดมไปด้วยความหมายที่เกี่ยวกับพระเกียรติยศแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ที่เจริญพระชนมพรรษา 72 พรรษา ซึ่งถือเป็นวโรกาสที่เป็นมหามงคลยิ่ง อีกทั้งยังมีความหมายที่เกี่ยวกับพระราชอิสริยยศ พระราชอำนาจแห่งองค์พระมหากษัตริย์ หมายถึง ยศศักดิ์ ความเจริญรุ่งเรือง ความอุดมสมบูรณ์ ความมีสติปัญญาที่เป็นเลิศ และความมีโชคกลาง ล้วนแต่เป็นมงคลคติที่สื่อความหมายแห่งความเป็นสิริมงคล ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาด้วยเหตุดังกล่าว ตราสัญลักษณ์ 72 พรรษา จึงเป็นตราสัญลักษณ์ที่ทรงคุณค่า เป็นตราสัญลักษณ์ที่มีความเป็นสิริมงคลควรค่าแก่การเคารพสักการะตลอดไป ซึ่งการประดับตราสัญลักษณ์ในโอกาสที่เป็นมหามงคลยิ่งนี้ ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการฝ่ายพิจารณาการใช้ตราสัญลักษณ์โดยปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ย่อมหมายถึงทั้งการถวายราชสักการะและการแสดงความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และยังเป็นการเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลให้เกิดแก่บ้านเมือง และแก่มหาชนชาวไทยได้อย่างเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง อาณาประชาราษฎร์จึงน้อมใจถวายพระพรให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน

พุทธศักราช 2567 นับเป็นโอกาสอันดียิ่งที่ชาวไทยทุกคนได้ร่วมแสดงความกตัญญูกตเวทิต์ และแสดงความจงรักภักดี โดยร่วมในพิธีและงานเฉลิมฉลองและร่วมจัดทำโครงการและกิจกรรมตลอดปี 2567 อันเป็นการแสดงถึงการรวมพลังทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนประชาชนชาวไทยทั่วทั้งประเทศในมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ ในวันที่ 28 กรกฎาคม 2567 นี้

ตราสัญลักษณ์ดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อสารถึงพระมหากษัตริย์อันไพศาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อเหล่าพสกนิกรชาวไทย ในขณะที่เดียวกันก็เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความปิติยินดี ความจงรักภักดี ความศรัทธา เทิดทูน เคารพบูชา จากเหล่าอาณาประชาราษฎร์ เพื่อถวายแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พสกนิกรชาวไทยในพระราชอาณาเขตรักและเทิดทูนบูชาพระองค์ดุจพ่อบังเกิดเกล้าด้วยกัน เช่นกัน ด้วยเหตุนี้ตราสัญลักษณ์จึงเป็นพลวัตสัญลักษณ์ที่ขับเคลื่อนเพื่อสถิตถาวรและติดตรึงอยู่ในใจชาวประชาอยู่ตลอดเวลา

ทั้งนี้ องค์ความรู้ในครั้งนี้อาจเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาในอนาคต เช่น การศึกษาตราสัญลักษณ์ในมุมมองเชิงสังคมวิทยาหรือการเปรียบเทียบตราสัญลักษณ์ในวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อแต่ละสังคม การผสมผสานความเชื่อต่างๆ การดำรงอยู่ของคติความเชื่อและการเปลี่ยนแปลง ทำให้องค์ความรู้ด้านงานศิลปประยุกต์มีความชัดเจนและมีความสัมพันธ์ในเชิงสหวิทยาการมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้เข้าใจที่มาที่ไปและบริบทของสังคมนั้นๆ ได้มากขึ้นด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2550). *ศิลปประยุกต์ในกรมศิลปากร*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. (2564). *นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. (2566). *ภูมิบริรักษ์ : ครุฑ ยักษ์ นาค*. กรุงเทพฯ: สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2564). *พระมหากษัตริย์ไทยแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ 10 รัชกาล ฉบับการ์ตูน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม
- ฉันทนา พรรณารม. (2562). *ประวัติศาสตร์ชาติไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิงอักษร.
- ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม. (2558). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ : การศึกษาสัญลักษณ์สัตว์ในวัฒนธรรมเขมร*. อุบลราชธานี: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- दनัย ไชโยธา. (2540). *มนุษย์กับอารยธรรมในเอเชียเล่ม 1*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- दनัย ไชโยธา, บรรณาธิการ (2553). *53 กษัตริย์ไทย ๘ ครองใจไทยทั้งชาติ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ทองเจือ เขียดทอง. (2548). *การออกแบบสัญลักษณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ลิปประภา.
- ธงทอง จันทรางศุ. (2550). *ในกำแพงแก้ว*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ธงทอง จันทรางศุ และคณะ. (2567). *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ฉบับเสริมการเรียนรู้ เล่ม 23*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ธนิต อยู่โพธิ์ และคณะ. (2549). *พรหมสี่หน้า*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ. (2562). มงคลคติ 10 ประการในตราสัญลักษณ์งานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562. *วารสารนิติรัฐกิจ*. 2(1): 1-24.
- ธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ. (2566). *สัญลักษณ์รูปครุฑ พระพรหมทรงหงส์ พระอินทร์ทรงช้าง*

- เอราวัณ และพระนาครปรก กกับการแทนพระมหากษัตริย์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ กรณีศึกษาภาพปูนปั้นประดับ
หน้าบันพระวิหารวัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ.
รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย เล่มที่ 1 วันที่ 21 พฤศจิกายน 2566. หน้า 215 – 230.
ธรรมา คชเสนี และ น้ำเพชร คชเสนี สัตยารักษ์. (2565). *ประวัติศาสตร์ชาติไทยฉบับสมบูรณ์*.
บุรีรัมย์: บริษัท เพ็ชรลายสวัสดี จำกัด.
- ธิดา สาระยา. (2536). *รัฐโบราณในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : กำเนิดและพัฒนาการ*.
กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ธิดา สาระยา. (2532). *(ศรี) ทวารวดี : ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- นนทพร อยู่มั่งมี และ พัศวีสิริ เปรมกุลนันท์. (2562). *เสวยราชสมบัติกษัตริย์*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ฝ่ายวิชาการ สถาพรบุ๊คส์. (2561). *สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร*.
กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- พระยาสังฆาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ). (2521). *เทวกำเนิด*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- พระอนาคตวงศ์*. (2560). กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- มานิต หละบิลลส. (2555). *การศึกษารูปแบบ สัญลักษณ์ และความหมายในธนบัตรของพระมหากษัตริย์
จากเงินพดด้วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 ถึง 4)*.
- วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.ไทยคดีศึกษา). นนทบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *ไ้ร่มพระบารมี จักรีนฤพดินทร์ สยามมินทรราชิราช*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- เรวัตร์ หินอ่อน. (2557). *การใช้ตราราชการไทย พ.ศ.2394 ถึง พ.ศ.2482*. ปรินญาณิพนธ์
ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วุฒิชัย มูลศิลป์ และคณะ. (2550). *พระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- ศานติ รักดีคำ. (2557). *นาค : บัลลังก์พระนารายณ์ ผู้พิทักษ์พระศาสนา*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ศานติ รักดีคำ. (2559). *พระอินทร์ : พระมหาเทวะผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนา แบบอย่างของจิตอาสา*
กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ศานติ รักดีคำ. (2560). *พระนารายณ์ : บัลลังก์พระนารายณ์ ผู้พิทักษ์พระศาสนา*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ศิริ หนูแดง. (2554). *ตราสัญลักษณ์ในงานพระราชพิธี*. *Journal of Art klonghok*. 1(1): 2-31.
- ศิริพงษ์ จารุรัตน์มงคล. (2562). *เทคโนโลยีสัญลักษณ์นงูทองเพื่อการปกครองในอนุภูมิภาคแม่น้ำแม่โขง*.
วิทยานิพนธ์ ปร.ด.(ยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค). สุรินทร์: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ศิริพงษ์ จารุรัตน์มงคล. (2562). *เทคโนโลยีสัญลักษณ์นงูทองที่สัมพันธ์กับการปกครองในวิถีพุทธของชุมชน*.
วารสารวิชาการ มนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. 3(1): 20-37.

สมเด็จพระยามหาราชราชานุภาพ. (2547). *เกร็ดประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ส.พลายน้อย. (2557). *สัตว์หิมพานต์*. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.

ส.พลายน้อย. (2560). *พฤษนิยาย*. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.

สุริย์ มีผลกิจ. (2547). *ภาพเล่าพุทธประวัติ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2556). *พระราชสัญลักษณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักนายกรัฐมนตรี (2567). *เปิดตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคล 72 พรรษา 28 กรกฎาคม 2567*.

กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

อนันต์ กลิ่นโพธิ์กลับ. (2550). *ตราประทับ ตราประจำตัว และเครื่องราชูปโภคโบราณ*.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

เอนก มากอนันต์. (2560). *จักรพรรดิราช : คติอำนาจเบื้องหลังชนชั้นนำไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.